

Wahrheit und Dichtung

Szigliget 2013_nyara

- Ez (...) *valóban szürreális!*- mondtam egyik lábamról helyezve át a súlyt a másikra, kapkodva a talpamat a forráságban. Mert valóban az volt: valóság fölötti, amikor Esterházy Péter hangját hallottam a strandon.

- Há-há-há, ideértünk! - mondta kicsit hangosabban a kelleténél, valakinek. Nem közvetlenül mellettem állt - mondjuk úgy harminclépésnyire - de nekem elég volt, hogy meghalljam hason fekve, délután fél ötkor a szigligeti strandon. A hallgatóimtól kaptam néhányat a hangoskönyveiből, mert fumigáltam az efféle úri passziót, mondván csak kisvárosban vezetek, a regényeket pedig olvasni kell, arra valók, bennem minden könyv a saját hangján szól, bla-bla-bla... és kizárólag ezt a hangot akarom, amikor kinyitok egyet! Aztán ronggyá hallgattam a *Harmonia Caelestis* néhány felvett passzusát a híres felmenő lány dallamaival, meg a kicsit náthás *Egy nőt*. Tévés vagyok, készítettem már interjút a Mesterrel, úgyhogy teljesen biztos voltam benne, hogy ő az. Tudtam, nem tévedek. És, persze nem voltam teljesen meglepve, mert néhány órával előbb már ideért a híre, hozta azt a hullámozó Balaton.

*

Zenész férjessel tizenkét éve tervezzük, hogy bevesszük az Alkotóházat. Megnézzük, hol dolgozott Ottlik, Nemes Nagy, Zelk Zoltán, Karinthy Ferenc és mások. Miért olyan titokzatos a 17-es szoba fali freskója, és egyáltalán hogy is néz ki az a hely, amely idén éppen 60 éve működik Alkotóházként.¹ A volt Esterházy-kastélyt, amelynek története a 15. századig nyomozható vissza, és a 20. elején került gróf Esterházy Pál tulajdonába. 1952-ben Bölöni György (író, publicista) kezdeményezésére lett irodalmi alkotóház. A kert - az ismertető szerint tájképi (milyen más lenne?) - 1977 óta a Balaton-felvidéki Nemzeti Park részeként, fokozottan védett terület. Vigyázz, rajt! Holnap bemegyünk.

De ma még egy nap strand a kissé szeles júliusban, éjjel összetartás, barátok, báránypörkölt. Másnap lassú ébredés, rekkenő hőség, két kávé, gumimatrac, egy csomag színes vízibomba, jeges tea és az *Egyszerű történet...*, ragasztócsíkokkal, jelölgetéshez. Preparálni. Árnyékban. A gyerek fürdik majd az apjával, vagy olvas, (még csak fejből, de szó szerint) én meg teszem a dolgom. Pontosan egy tucatszor hagytuk ki a programból, holnap bemegyünk tehát.

¹ Erről bővebben: GYÖRFFY László, *Szigliget, 17-es*, <http://www.gyorffylaszlo.eoldal.hu/cikkek/irasai/szigliget-17-es.html> és KELECSÉNYI László, *Mentsvárunk, Szigliget*, <http://www.168ora.hu/itthon/szigliget-alkotohaz-esterhazy-irodalom-iro-kastely-jatek-kelecsenyi-80876.html>

Az alacsony kapuszín, a vadszőlővel befutott terrakotta falak, a hűvös porta igazán kalandos hely. A lányom a lábamnál toporog, vízkék ruhájában strandolást sürget. Mi röhögünk a házirenden, amely szerint hiányos öltözékben ne mutatkozzunk, és bár ez a vendégekre vonatkozik, örülünk, hogy a gyerek egy ideje csak olyan ruhában hajlandó az utcára menni, ami „jön utána”. Hirtelen szombathelyi művészek köszönnek ránk: Stekovics Gáspár és S. Horváth Ildikó. Invitálnak a legújabb kiállításukra. Persze, emlékszem, tavaly a fotónaplóját is olvastam a Literán. Jók a portrék, dicsérgetem, és komolyan is gondolom, hogy eljövünk majd. Ildikótól egy angyalt ábrázoló rézkarcot kaptam egyszer ajándékba, széttárt szárnyaival, karácsony előtt. Lődörgünk délidőben, a lányom - éppen illik ide - szalagos kalapjában szalad át a tájképi parkon, amely tényleg leírhatatlan. Az ősfák között kis végtelen rétek, virágokkal. Lankák, dombok, ahogy kell. A *Primaverát* nem láttuk, de Pátzay Pál *Törülköző nőjét* igen, lugast és futórózsát is. Vízre vágyunk, a strand bejáratánál is kitűzték a szépiás meghívót, megerősít, ott kell lennünk.

*

A délutáni bodzaszörpömet szopogatom épp a büfében, amikor leül mellém Háy János, merengve elmajszol egy főtt kukoricát. Hihetetlenül fiatalnak tűnik. A férjem szerint:

- Ahol egy élő író van, Fiam, lesz ott több is, meglátod! - Délben ő kérdezte meg a portán a hölgyeket:

- Vannak itt most éppen a házban írók?

Még jó, hogy az *élőt* nem tette hozzá. *Élő* írók. Így hívja a *kortársakat*, de a kedvence az *élő költő*. Pont Szigligeten bográcsoztunk egyszer, és a szokásos bemutatkozás után egy álmatag fiú azt mondta, hogy ő költő (és nem zenész). Mind röhögtek, hogy: „Jé, egy élő költő!” Mert ugye ez mára kihalt fajta. Nekem meg azt mondták, te vagy a bölcsész, ülj hát mellé! A hölgyek részletesen tájékoztatták az uramat az eseményekről, miszerint az írók (élők) ma délután érkeznek.

- Mondana pár nevet? – kérdezte.

- Esterházy Péter... - válaszolt a nő, de a levegővételbe vágva a férjem nem sürgette a felsorolást.

- Ne is folytassa, muszáj szólnom a feleségemnek!

Felesleges, a kiállításról diskuráltunk ugyan, de mindent hallottam. Stekoval és Ildikóval továbbra is a képekről beszélgetünk, pénteken megnyitó, most éppen kedd van, július 16.

- Gyertek már el, itt lesz a Péter is! – mondják.

- Ebben biztosak lehetek. Az asszony hetek óta olvassa az új könyvet, itt a dedikáció helye és ideje.

– Erősíti meg az én Péterem. Nincs tehát apelláta. Július 19. este 7, megnyitó.

Strand, fekvőszék, felfújható delfin. Unokájával feltűnik Csaplár Vilmos is. Mellém pakolnak. Nincs rám írva, az *Edd meg a barátodat* még nem olvastam, de úgy látom azt észrevette,

mit épp igen. Az *Egyszerű történet vessző száz oldal* szerintem egyáltalán nem könnyű könyv. Pláne nem lehetetlen, és derűs. Egy friss és rövid ajánló² szerint a boldogságról szól. A boldogságról? Érdekes, fel sem tűnt. Csak mert a [második oldal] első szava az *örülni*, ráadás képpen hollandul? Én simán leteszem, és felveszem, éppen harmadik nekifutásra. Persze mindháromszor végig is olvastam rendesen. De a történetet is csak a jegyzeteimmel tudtam követni. Szépen felírtam, hogy van a Habsburg (III.) Lajos, aki gyűrűje gyémántjával csöndhintájának ablakába karcolja: *Blij zijn*. Lajos tehát a 17. század második felének egy hűvös napján (október 3.) titokban Nyáry Pálhoz indul Magyarországra. Két elhízott valagú titokzsandár Brnoig követi. A két spion Croy Ransmayr kezeihez írja erről jelentéseit. Megismerjük Schweidenfeldt Henriket, aki a Pázmándi Zsófia férje. Heinrich gróf és Nyáry egyébként rokonok. Testvérek, anyai ágon. (Keczei Klára).³ Ez azonban elég későn derül ki. Nyáry Pál lelencházában nőtt fel a szakács-zseni Kara Zsigmond. A törökök megölték a családját... nehéz élete volt. Később sztambuli szakács, egy piláf-fenomén. Gedöcs várának (ura ti. Nyáry) hadvezére lábremegésig beleszeret a Karába. Igen - jól hallották - ő a Bárány Mihály. De Kara Zsigmond végül mégis Hasszán beglerbég (!) kaftánjának selymes szegélyét simogatja, mielőtt annak ölébe ejti a fejét. Zsófiának viszonya volt – mások mellett – a komornyik Gellért Jánossal, tőle született Gerendás Péter atya, aki nem tudja, hogy az asszony a mamája. Az olvasó viszont igen, ha követi a lábjegyzetet. Perény úrnőjéről egyébként Vincsy Lénárt fest portrét, és Genzwein László adja el neki a (kovaköves) pisztolyt, amivel végül – hiába gyónja meg tulajdon fiánál – nem is ő puffantja le sógorát, hanem Kara.⁴ Mellékszálként megismerjük Szepi Ransmayrt, aki ijedten szereti a Szőke Margitot, de megtudhatjuk, hogy a Michelangelo tiszteletére adott fátumos vacsin, jegyezzük meg, egy szerecsen rabszolga fűszeres lehelete csiklandozza a nagy szobrász... nyakát. És mivel ezúttal még azt is Esterházy mondja meg mennyi az egy oldal, pontosabban mi az oldal, hááát megizzaszt rendesen ez a kardozós változat. De mit lehet tenni: En garde!

Furfangos ez a könyv nekem, mi több ravasz, az meg szinte már gyanús, hogy hogyan is lehetne az Édesapám jelölősor már megint a minden. Olvastam a *Harmoniát*: lehet. De most a szerző még csavarint egyet az amúgy is csavaros narráción. Asszonyanyám, lábjegyzet: Apám, szilvás gombóc, lábjegyzet: Apám. Asszonyanyám, lábjegyzet: Apámuram, Édesanyám, lábjegyzet: Édesapám, (209., *Egyszerű történet...*)⁵ te pöcs, lábjegyzet: Barátom. (200.) Mit tegyünk, lábjegyzet: Mi az apám faszát csináljunk. (135.) Akar teázni velem? Megértem, ha nem, lábjegyzet: Takarodjék a repedt sarkú kurva jó édes grófi édesanyjába, vagy szétveretem a tökeiket, és még le is

² Vasárnapi hírek, 30. évfolyam, 29. szám, július 21.

³ [Nyáry] „Féltestvére Heinrich Schweidenfeldt gróf, anyjuk Keczei Klára korai botlásának balkezi gyümölcse. A gróf ingatag jellege vélhetően a házasságon kívül szerzett örömkéj egyenes folyománya. Az őt ért bécsi belügyi zsarolást továbbelőli Bárányra, aki Kara iránti szenvedélye miatt védtelen. Bárány tehát beleszeret a nála harminc esztendővel kevesebbet számláló szakácsba.” (*Egyszerű történet...*, 182-183.)

⁴ „Kara Zsigmond menekül. [...] Miután lelőtte Nyáryt, kenyéradó gazdáját. (*Egyszerű történet...*, 242.)

⁵ A szövegben zárójelben megadott lapszámok erre a kötetre vonatkoznak: ESTERHÁZY Péter, *Egyszerű történet vessző száz oldal*, Bp., Magvető, 2013.

nyeletem, mi a faszt képzel, maga szerencsétlen, azt hiszi, lopjuk itt a demokrácia drága idejét. (38.) Tavalý, lábjegyzet: Tizenhetedik század közepe (41.) Én, lábjegyzet: Nem én.- E. P. (többször) A jelentés bizony finoman szólva is *viszonylagos*. A *történet* persze köszönőviszonyban sincs az *egyszerűvel*. Eszembe jut az első Esterházy-olvasás, a *Csokonai Lili: Tizenhét hattyúk* volt. Tetszett a hátsó borítón a kép. Szemüveges férfi kockás ingben. Csak később láttam - évek múlva egy nagyobb kivágásban - hogy ezen a képen egy megrágcisált almát tart a kezében. A tudását nyilván. *Könyvek*, ez a címe,⁶ hófehér könnyű fénylő kötet. Egyszer - a megjelenés után épp tíz évvel - dedikáltattam egy jól sikerült interjú után. Most meg itt ez a „kardozós változat”. Itt és most. Éppen most olvasom, folyamatában, hát megmondom a szerzőnek, hogy szeretem a könyvet és mennyi dolgom van vele, egy tetőtől-talpig fürdőnadrágba öltözött igazi Esterházynak.

Most abba ne menjünk bele, írja az Ottlikról szóló egyik esszéjében, hogy: „Ki volna például melltartóban a legjobb”⁷ jut egyből eszembe, ahogy slisszolak. De bekúszik a képbe Goethe papucsban,⁸ a *Bestseller* előszavából: „Az interjú műfaja is homályos ügylet, kis színesekek a nagy emberről.”⁹ Hát ez aztán nem homályos, világos, mint a nap, mert nálam ugyan semmi. Se kamera, se diktafon, de még egy telefon sem. Most azért abba se menjünk bele, hogy lehet-e valaki (egy nő, és miben) jobb egy strandon a Bethlen Katánál... Látom, sétál a vízben, a parttal párhuzamosan, mintha azért szökdécselne csak az iszapban, hogy a haja ne ázzon el. Óvatosan, szemüvegben, nevetgélve. Talán megfogadta a Habsburg Lajos tanácsát: *Blij zijn*. Mégiscsak a gróf úré, (volt/lehetne/az is) amíg a szem ellát.¹⁰ Pillanatok alatt a parton van, állva olvas egy lapot köré gyűlnek néhányan. Felbátorodom és odalépek hozzá. A gyerek kiabál a vízből:

- Anya, karúszó nélkül úszom! – erre mi mást válaszolhat egy épeszű anya:
- Látom, Szívem, dedikáltatok és jövök.

*

- Elnézést, de ez az egész itt a parton, *valóban* szürreális. – kezdem.
- Nem bánja, szerencsére.
- Tudja, készítettem Önnel... interjút, írtam is már a könyveiről ezt-azt... - hebegek.
- Emlékszem. – Az sem baj, ha csak udvariasságból mondja.
- Most meg olvasom az új könyvét. – mondom, és előhúzem a némiképp megjegyzetelt kötetet.
- Gondolom, nem rajong az orvul támadó olvasókért.
- Dehogy! Ellenkezőleg, hízelgő, hogy pont a kollégák előtt dedikálhatok, most érkeztem.

⁶ ESTERHÁZY Péter, *Könyvek*, Bp., Magvető, 1993.

⁷ ESTERHÁZY Péter, *Zakóink legtökösabb szerkezete = A kitömött hattyú*, Bp., Magvető, 1988, 61.

⁸ LÉVAI Balázs, *Bestseller: a világ nyitott könyv*, Bp., Európa, 2004, 5.

⁹ Uo.

¹⁰ ESTERHÁZY Péter, *Harmonia Caelestis*, Bp., Magvető, 2001, 493. „hogy itt, amíg a szem ellát, minden a sarjé, és hogy akar-e az ő szeme éppen itt ellátni amíg.”

- Képzelve, hasalok a napon, olvasom a könyvét, és a hangját hallom, örülök, tényleg. Mondhatok még valamit...?

- Persze. Hogy tetszik a könyv? Látom, sajátosan használja!

- Igen, készülök egy konferenciára, ősszel lesz.

Kérdezi, hol lesz és mikor, miről írok majd. Még a munkacíméről is beszámolok, és arról, mi érdekel pillanatnyilag legjobban. A kritikákról beszélgetünk, hogy néhány kijött már, de volt jó és volt olyan is köztük, ami nem annyira. Meg a régiekről, ki mit írt, például a *Termelési-regényről*. A Kenyeres például mit és hogyan. Mondtam, jé, érdekes, hogy őt említi, a professzorom. Tényleg? Klassz! De, mégis mit gondolok, mondjam még. Mondom: Nehéz. Gondolja? Tudom, és most olvasom harmadszor. Csodálkozik.

- Képzelve, először más címet gondoltam.

Mifélt? „Egyszerű változat?” Mert mintha volna erre utalás a könyvben.¹¹ Dehogya, pont azt gondoltam, hogy legyen „*bonyolult változat*”. Ez a kardozás csak később került képbe. Kérdezem, dolgozik –e már valamin, bármin, mi lesz a rövid mondatokkal. Nevet. Feltolja orrán a szemüveget, és azt mondja:

- Próbálkozom vele, lesz majd... - belevágok

- Más változat?

- Igen. – mondja - Pornó és horror változat.

Ezt persze nem veszem komolyan. Egyszer arról beszélgettünk a *Semmi művészet* kapcsán, kamerák előtt, hogy a fociról és a matematikáról többet már nem akar írni. Ettől fellelegeztem, mondván, bocsi, de én még mindig nem értem a les-szabályt. Pontosabban, ha érteni vélem is, nem ismerem fel, ha les van, nem veszem észre mi a les, és mi nem az. És a matek tanszékre is elég sokat jártam át, amikor a *Rubens...*-könyvről írtam egy rövidebb tanulmányt. Az elméleti matematika sem az erősségem, és ebben a könyvben is van Fibonacci-számsor meg Csibofáni-sorozat és diszjunkt halmazok. Foci viszont... mintha tényleg nem volna. Lehet, hogy komolyan kéne vennem, amit mondott. Komolyan. Közben jön a gyerek, az ölembe kérezkedik, bemutatkozik, és elnyújtott m-mel mondja, hogy fázommm. Egy író előtt mégsem lehet rosszul ragozni az ikes igéket. Bemutatja a feleségét, én a férjemet. Elfogódott vagyok, ahogyan beírja a könyvembe, hogy...”a szigligeti strandon” július 16^{dikan}. Mondom, kár, hogy nem június 16. Igen, de hát minden nem jöhet össze.

- Ez a költészet és valóság, látja!

Ezen nevetgélünk. Elmesélem, hogy a férjem egész nap őt várta, ha már a híre előbb jött, jó, hogy beírta. Ő megmondta előre! És lám, hipp-hopp, itt van. De Esterházy szerint ebből, hogy ő tényleg megjelent, még nem lehet arra következtetni, hogy a férjek mindig igazat mondanak. Ezen már Gitta Asszony is nevet.

¹¹ ESTERHÁZY Péter, *Egyszerű történet vessző száz oldal*, Bp., Magvető, 2013, 127.

Hát ez jó, gondoltam, mi több, szuper! Így már más a gyerek fekvése, mintha könnyebben menne majd a munka. A Mester kézjegyével az első oldalon. Még volna mit kérdezni igazán. Például, hogy mi lehetett Ottlikot a *Petőfi, a légtornásszal*. Mert az 1993-ban, posztumusz megjelent *Buda* 41. oldalán azt írja: „a kórházban majd megoperálta őt [Medvét] az öreg sebész: aki ért ahhoz, amit csinál. (Ilyen is van, kevés. A drótostót, a légtornász, Petőfi Sándor, a Zimka pék, meg a villanszerelők és a Maróczy Géza.)”¹² Esterházy meg egy egész esszét szán Petőfinek, az 1988-ban megjelentetett *A kitömött hattyúban*. Na, vajon mi a címe? Neeem Zimka, a pék, hanem *Petőfi, a légtornász*. Ottliktól már úgysem kérdezhetem meg, vajon a Kosztolányitól jött-e az *ingyen mozi*.¹³ Aztán így ment az majdnem minden nap: délután Esterházy le a partra, vízben szökdécselés, állva sajtó, ülve talán kisfröccs, ezt pontosan nem láttam. A lányom odavolt, hogy a vízben azt mondta neki, hogy ő egy helyes gyerek. A dolog úgy áll, hogy kéne egy Szigliget Könyv! Arcok, szépen megfotózva, jól megírt esszék és olyan beszélgetések, amelyekről Radnóti Sándor olyan jókat mondott a Stekovics-S. Horváth-kiállítás megnyitón. Szerinte a Szigligeti Alkotóházban „az alkotók panteonja a falon is valami olyan együttlétet sugall, ami már nincs, és mégis van – van megmaradt eszményeink világában, s van a valóságban is: nem másutt, mint a szigligeti terasz kötetlen, egyenrangú, a komolyat tréfával vegyítő, a bizalom és a megbecsülés atmoszféráját árasztó, kényszer nélküli, szabad beszélgetéseiben, amikre, mikor még tart, máris nosztalgiával gondolunk.” Arra, ami éppen történik, mert most múlik. Pontosan.

¹² OTTLIK Géza, *Buda*, Bp., Magvető, 1997, 41.

¹³ KOSZTOLÁNYI Dezső, *Fénybetűk az éjszakában = Nyelv és lélek*, Bp., Osiris, 1999, 240. „Este amint az Oktogon téren a társaskocsit várom, észreveszek mellettem két kucsmás vidéki atyafit, aki fejét fölfelé szegve belecsudálkozik [...] ebbe a gyönyörűséges *ingyen moziba*, melynél szebbet talán még nem is láttak.” OTTLIK Géza, *Buda*, 35. (Medve Ingyen Mozija oly mértéktelenül túlteng, hogy a szereplő részed elnyeli mindenestől a nézőt.)